

Nytænkning fra 1880'erne

Den ægte Round Action fra John Dickson & Son

JAGT Vildt & Våben tester et 124 år gammelt haglgevær fra den skotske bøsse-maker John Dickson & Son. Det er en enestående opfindelse: round action. I dag efterlignes den smukke konstruktion af mange engelske og europæiske våbenproducenter. Men det er de færreste, der er ægte round action.

Af Thorkild Ellerbæk

1 800-tallet var "the golden age" i engelsk våbenproduktion. Især i slutningen af århundredet skete der noget, i dag er tydelig i den moderne våbenproduktion.

Først og fremmest Anson og Deeleys opfindelse af det, vi kalder bokslåsen. Altså den kompakte lås, som vi kender fra 90 procent af jagtvåbenene i dag (patent fra 1875).

Det skete hos Westley Richards & Co. i Birmingham, hvor Anson og Deeley var ansatte. Men på den anden side af øen, i Edinburgh, var det bøsse-makeren John Dickson, som udviklede det, han kaldte "round action" (patent fra 1882). Måske ikke så epokegørende som Anson og Deeleys lås, men til gengæld en låsekonstruktion, som i teknik og udseende efter manges mening overgår de ellers højt besungne sidelåsegeværer fra London-mestrene Holland & Holland, Purdey and Sons og Boss and Co.

John Dickson startede i Edinburgh i 1820 og blev en af de mest anerkendte skotske bøsse-magere. Virksomheden blomstrede, og med udviklingen af round action-haglgeværet satte de sig for alvor spor i engelsk/skotsk våbenproduktion. Patentet blev godkendt i 1882, men ikke uden sværds slag, for James MacNaughton, som ligeledes holdt til i Edinburgh, havde også lavet en

John Dickson himself i sine velmagtsdage. Han startede som selvstændig bøsse-maker i 1820, og i dag finder man butikken med hans navn i det centrale Edinburgh.

round action, så de måtte i retten, hvor Dickson vandt rettighederne til patentet.

Ironisk nok blev John Dickson overtaget af ejerne af James MacNaughton i 1999. Firmaet har i dag en række af tidligere skotske navne i "stalden", og de bliver alle produceret i dag på bestilling.

Men hvad er så en round action? I nogle sammenhænge kaldes det en

variation af en trigger plate action, som i øvrigt også blev produceret i Tyskland i varierende udførelser.

Som navnet antyder, er hele låsesystemet bygget op om bundstykket omkring aftrækkerne – the trigger plate. Fjedre, sikring, slagstifter og hele den mekanik, som udgør en lås i et haglgevær, er pakket godt og tæt sammen oven på aftrækkerpladen. Det er i øvrigt et låsesystem, som i dag bruges i flere kontinentale over-/under-geværer, og mest kendt er nok Perazzi.

For Dickson betød denne konstruktion – i øvrigt forfinet en hel del – at han kunne bygge en meget smal lås, som blev "pakket ind" i en rund baskyle. Det blev det, der gjorde, at en round action distance-rede sig fra tidens populære og meget moderne Anson og Deeley-lås.

Denne var kraftig og firkantet i sin grundform, og ikke et ondt ord om denne konstruktion, for den er næppe overgået af andre op til i dag.

Sidelås-geværene, som blandt andet London-firmaerne leverede i stort tal, havde også noget meget elegant over sig, men de var dyrere at konstruere.

Dicksons konstruktion var heller ikke billig, og det var nok primært udseendet, der tog køberne med storm der omkring århundredeskiftet mellem 1880 og 1900. ▶

I dag foregår næsten 100 procent af produktionen i bånden. Her er vi dog nogle år tilbage i tiden, hvor joiner Mel Thompson tjekker, om sammensætningen af løb og lås er i orden.

Forskæfterne, som igen viser den væsentlige forskel: ingen mekanik i Dicksons til højre, men ejektorhamrene er tydelige i Anson og Deeleys til venstre.

Øverst en ægte Anson og Deeley-lås, som vi kender dem i dag. Firkantet i modsætning til Dicksons round action nedenunder, hvor man tydeligt ser (altså ikke-ser), hvordan konstruktionen gemmer sig oven over aftrækker-pladen.

JOHN DICKSON ROUND ACTION

Sådan ser Dicksons round action-lås ud i rå tilstand. Som man ser, er fjedre og alt andet monteret direkte på bunden af låsen – den såkaldte trigger plate. Tæt og kompakt, så hele låsen fremstår elegant.

GEVÆRER I TOPKLASSEN

Der var og er ingen tvivl om, at round action-geværer hører til i topklassen af haglvåben. John Dickson producerer stadig, og det samme gør James MacNaughton. I nyere tid har skotske David McKay Brown startet en produktion af round action, som også ligger i den absolutte topklasse.

Når round actions er på auktion, er de i øvrigt altid i samme kategori som sidelåsgeværer – altså "i den fine ende".

Det er ikke en konstruktion, som man bare lige skiller ad og reparerer. Den er rimelig kompliceret, og der er mange små fine detaljer inde i låsen, som det kræver virkelig finesse at holde styr på. Men til gengæld er konstruktionen utrolig stærk, og det vidner blandt andet testmodellen i dag om. Den er fra den 30. oktober 1890 og kan altså i dag bruges med 70 mm patroner til jagt.

Teknisk set er der altså ikke nogen, som vil anfægte Dicksons konstruktion.

Interessant er også, at ejektormekanismen er indbygget i selve låsen. På stort set alle andre geværer med ejektor er denne funktion en integreret konstruktion mellem lås og forskæfte. Det vil sige, at de "hammerhoveder", som slår selve udtrækkeren tilbage, sidder i forskæftet. På en Dickson sidder de som to bagudvendte hammerhoveder, som slår bagud til ejektorstængerne i bunden af kammeret på løbet.

Testmodellen er en ægte John Dickson & Son, som sagt leveret den 30. oktober 1890 til Sir Alan Henry Seton-Steuart fra Touch House i Stirling i Skotland. Da den bærer nummeret 2, er det, så vidt jeg har kunnet opklare, en supplerende bestilling til hans nummer 1 af samme slags. Og hans ejendomme var ganske betydelige, så mon ikke dette gevær har startet sit liv med en ret aktiv "tilværelse" efter både høje fasaner og grouse på heden?

DAMASCIERED E LØB

Der er damascerede løb på 74 cm. Perioden omkring århundredeskiftet var de lange løbs tid. Man var lige kommet fra langløbede sortkrudtsgeværer, og derfor skulle de nye også være langløbede. Damascus-konstruktionen er fantastisk stærk og samtidig meget smuk at se

Aftrækkerbøjlen er flammehærdet mørk i kontrast til baskylens lyse overflade. Bøjlen er forlænget langt bagud på undersiden af skæftet for at styrke konstruktionen og samlingen.

på. Stålet "vikles" i den fulde længde, inden de loddes sammen til et sæt. Det betyder, at der er brunlige/lyse mønstre i hele løbets længde. Det er anderledes, og for uindviiede kan det se ud, som om de trænger til en god brunering. Men i handelssammenhæng er Damascus-løb for det meste med til at gøre våbnet dyrere.

Damascus eller ej, så er det jo en kendsgerning, at køber man et gevær med over 100 år bag sig, skal man tage hensyn til det. Det vil sige, at man skal skyde med patroner og hagl, som ikke slider unødigt på overfladerne inde i løbene.

Sir Alan – og de andre, der måske har ejet geværet – har været gode ved det. Der er ikke nævne-værdigt slid på løbssættet, hverken udvendig eller indvendig. Den runde baskyle er lys, nærmest "ægte" sølvagtig, og graveringerne står tydeligt selv i dag.

Det hele er naturligvis lavet i hånden. Dickson var ikke et sted, man købte præfabrikerede elementer. Det hele er filet og pudset op i værkstedet i Edinburgh. Til sidst er

Sir Alan, som købte geværet i 1890, gik efter skæftetræ i bedste kvalitet. Selv i dag står det bøj-glanspolerede skæfte blankt uden særlige brugsspor.

overfladerne blevet graveret i hånden af dygtige gravører. De var ikke nødvendigvis ansat i selve huset, men kunne være små selvstændige, som tog arbejde for byens bøsse-magere.

Graveringen her er klassisk engelsk og med navnet indgraveret på hver side. Der er også graveringer på aftrækkerbøjlen, som i øvrigt er trukket et godt stykke bagud på skæftet for at styrke samlingen. Alle små skruer og mindre synlige dele er også dekorerede.

Der er selvfølgelig engelsk skæfte i valnød. Og der er ingen tvivl om, at køberen i sin tid havde bedt om træ i rigtig flot kvalitet. Med en højglanspoleret, oliebehandlet overflade står det flot, her 124 år efter geværet forlod Edinburgh.

Samlingerne mellem træ og metal er helt i orden. Selv på de bedste kan der ske en smule forskydning efter mange år, men det er ikke tilfældet her. Det er en glæde at føre fingeren fra det polerede træ henover en ikke-mærkbar samling til det graverede stål på baskylen.

COCKING INDICATORS

Denne udgave er forsynet med de såkaldte "cocking indicators", altså (signal)stifter, som viser, om hanerne er spændte. De findes i dag på nogle geværer, men hører ellers mest til denne periode. En af grunden til, at de blev brugt, var, at folk jo på det tidspunkt stadig havde hanegevær-kulturen inde på ryggen. Når man mødte en mand med et hanegevær, kunne man se, om hanerne var spændte. Det ville man også gerne kunne se på de moderne geværer med indvendige haner. Derfor er der to små messingknop-

Damascus-lobene er vredet eller viklet stål. Og her ses tydeligt de mønstre, som kommer frem og giver en meget smuk overflade. Konkav sigteskinne med Dickson-navn og -adresse.

per, som stikker op, når hanerne er spændte.

I praksis absolut uden betydning. De indvendige haner spændes jo, når geværet knækkes efter affyring, og derefter aktiveres den automatiske sikring.

De fleste mennesker, som får et klassisk engelsk haglgevær i hænderne for første gang, overraskes over to ting: 1) den forholdsvis lave vægt og 2) balancen i geværet.

Med hensyn til vægten findes der naturligvis også engelske geværer, som vejer godt til. Men mange ligger i den vægtemæssigt lette ende. Således også denne Dickson, som vejer lige under tre kg. Det har jo både fordele og ulemper. Den lave vægt er behagelig at "slæbe rundt" på. Men til gengæld betyder den lave vægt også rent fysisk, at der er mere rekyle.

Det sidste kompenseres der helt naturligt for, når man skyder med så gamle våben. Patronladningerne skal helst ikke over 30 gram, og man skal heller ikke bruge alt for hårdt ladede patroner. Så medmin-

dre man skal skyde rigtig, rigtig meget, er det ikke et problem.

De fleste, der beskæftiger sig med våben, og især ældre våben, er nok enige om, at de engelske geværer er unikke i deres balance. Her har vi en umiddelbar mærkbar fornem balance. Vippekantet ligger perfekt, og med 74 cm lange løb er der et sving i geværet, som virkelig distancerer sig fra hyldevarerne, uanset deres mange gode kvaliteter i øvrigt.

Sigteskinnen er den mest almindelige konkave-type uden nogen som helst tværfilinger.

EN FORNØJELSE AT SKYDE MED

Testskydningen var en fornøjelse. Med en skæftelængde på knap 38 cm er det godt en cm for meget til mig, men det kunne jeg kompensere for. Balancen og svinget er som nævnt noget af det mest markante ved praktisk skydning med gamle, klassiske geværer.

De fleste af disse gamle geværer er enten født med ret åbne boringer, eller også er de blevet åbnet med tiden. Denne skyder med forbedret cylinder og ¼ boring, hvilket nok for mange i dag synes at være alt for åbne. Men skudbilledet er fint, og som erfarne haglskytter ved, så er det ikke trangboring eller mangel på samme, som er afgørende for, om man kan dødskyde en fasan eller and. Det er evnen til at ramme og skyde inden for forsvarlige afstande.

Hvis ikke den opmærksomme læser har gættet det, så må jeg jo indrømme, at jeg i mange år har haft en Dickson round action på ▶

Overfladen på Dicksons runde lås er næsten altid lys og sølvfarvet. De fås dog også colour-castede (flammehærdede). Igen er det de elegante linjer, der springer i øjnene.

Karakterbogen

John Dickson & Son Round Action

Pris: 89.000 kr.

Testgeværet er udlånt af
Bøssebager Per Langvad/plguns.dk

(Karakterskala: 0-5 pletsjud)

Konstruktion

Da vi har at gøre med en af de mest markante konstruktioner i sportsvåben-historien, som holder i dag, kan det kun blive top-karakter. Også fordi det er en konstruktion, som tilgodeser et smukt og elegant udseende samtidig med styrke og funktionalitet.

Håndtering

Det karakteristiske ved håndbyggede engelske/skotske geværer er deres balance. Ingen undtagelse her. Balancen er i top, og selv med det forholdsvis lange løb er den ubesværet at gå rundt med. Det lange løb øger svinget og gennemtrækket ved praktisk skydning.

Finish

Da vi er tilbage i en tid, hvor alt stort set er lavet i hånden og fra bunden af de bedste bøssebagerne, joinere, gravører og skæftemagere, skal finish være i orden. Det er den ikke altid på gamle våben, men her er et eksempel på, at 124 års brug ikke har "slidt" nævneværdigt på den udvendige og indvendige finish.

Value for money

Vi er ude i ægte liebhaveri her. Dels skal man kende John Dickson, og dels skal man være til gamle klassiske våben for at tage denne her ned fra hylden. De kan fås billigere, og de kan i særdeleshed fås dyrere. Ikke så mange herhjemme, men på auktioner i England rykker de ofte højere op på prisskalaen, end prisen er her.

Det kunne også være ...

Det er svært at finde noget tilsvarende. Umiddelbart kan man sammenligne med klassiske sidelåsggeværer, som kan findes rundt omkring. De vil typisk ligge enten en del under (mindre kendte mærker) eller over (de kendte). Men i klassen her omkring 90.000 kr. kan man sikkert godt finde en Holland & Holland eller en anden kendt englænder. Men de vil typisk se mere brugte ud end denne.

min ønskeseddel. Skulle jeg bestille en ny eller hente en fra hylden hos Dickson i Edinburgh, ville jeg skulle betale minimum 425.000 kr. I dag laver de også round action over-/under-geværer. Her starter priserne ved 491.000 kr. En brugt side-by-side, næsten identisk med testmodellen, bare et år ældre, koster 118.000 kr. hos Dickson. Og testmodellen fra Bøssebager Per Langvad koster 89.000 kr. inklusive læderkuffert.

At stilen fra Dickson lever, kan vi se i disse år, hvor et stigende antal producenter forsøger at nærme sig det elegante udseende. Man kan næsten sige, at det er moden lige nu. Det hedder "round body", hvilket i praksis er en almindelig bokslås, hvor man har rundet kanterne af og givet skæftet en rundere form. Det ses på en del over-/under-geværer og er ofte udført med stort held, og kommer der nye side-by-sides på markedet, er de også typisk round bodies.

Nogle ganske få laver ægte round action, men så er vi væk fra hyldevarene. Blandt andet har både Arietta, AYA og nogle af de engelske producenter ægte round actions på programmet. ■

Fakta

Hvis man gerne vil vide mere om John Dickson og hans historie og hele historien bag round action, er der en ny bog på vej.

Det er den respekterede forfatter og våbenhistoriker Donald Dallas, som har udgivet "John Dickson & Son - The Round Action Gun Maker".

Donald Dallas har skrevet historien om efterhånden de fleste af de kendte engelske/skotske navne fra Boss and Co. til Holland & Holland og nu altså også John Dickson. Det er meget grundige og tilbunds gående bøger, og blandt andet er de fleste også med spændende søgninger på nogle af ejerne af de omtalte våben.

Find bogen hos donalddallas.com.